

incolo! Uite ca scorbura de pe fântână, de joasă; și lungă, ca din poarta uliții până acolo dincolo de gunoi și uite așa de groasă. Pe două care de abia puneam unu, cu câte patru bivoli. Și am adus vre-o 6 bușteni de ăia mari, uite ca ăia după fântână. Cu oameni cu plată, că singur nu aveam ce face. Câte 65, 75 de zlofi dam pe rădăcini de ălea. Și am adunat. Când a venit aici și a fost aici în curte: „Tată, tată ai grijă că te găsește moartea o dată: ce nebunii faci dumneata?” „Taci mă, că acum este de mine. Acum pot face ce vreau eu”. Eram de 60 de ani atunci. Și am adus. Zicea că mai bine să-i vindem, că căpătăm o mână de bani”. Ba, că zic, aia nu se poate. Să podobim aria șurii, acolo unde imblătim”, că imblăteam cu imblăcia: ți-oî arăta eu o imblăcie cu care am vecuit eu, cu un hăla ca un băț așa lung și legată o nuia așa de lungă, cu niște oblași de kiele. Cu ele băteam grâu. Toată iarna ședeam în șură, cu bubou încins și tremuram acolo și nu mai puteam găta. Acum să ai o sută de kile, mai mult: o sută cizeci de kile, mergi într'o zi și ți-ai băgat-o în șură, ciuruită gata, în cof și te-ai scăpat într'o zi de tot lucru. Acuș îi lucru de minune, acum; așa merge de ăute cu mașinile. Atunci imblăteam acolo pe podină. Și am făcut-o domnule, uite așa de groasă în dungă și așa de lată, coastele elea de stejar! Eu am făcut un car la un Român din Cincul Mare. N'ai umblat pe la Cincul Mare, pe acolo pe Ardeal? Și mi-a dat vre-o 7 grinzi de elea mari, cât de aici în uliță. uite mai groase ca asta, și le-am băgat acolo dedesupt și apoi am pus podinele elea groase pe ele. Am făcut la un om două roți și mi le-a așezat acolo. Poți da cu limba pe ele, așa-s de întomnite, ca pe masă. Să vezi ce lucru frumos este. Parcă ți-e de drag.

Zice fecioru: „tată nu avem ce mai face cu

lucru ăsta, că uite acum nu mai imblătim pe el E tot degeaba”. — „Mă, zic, de ai imblăti numai o țâr de fasole toamna și ți-e drag să imblătești acolo, că nu se bagă nimic pe acolo, nu poate să spargă nimic, nici șoarecii, nimic. Este cum e fieru”. Am băgat tot bolovani și le-am bătut cu maiul sub podinele elea. Nu am pus nisip mărunt ca să putrezească, așa este un lucru de frumos. Aia m'a scos mult: ca vre-o șase, șapte sute, podina aia. No, să mergi numai la șură să vezi ce pălan am făcut. Acum un an numai l-am isprăvit. Apoi pălanu ăla, nu mai este pe sub soare un lucru de ăla. Și țin eu cu kielea mea, tot eu. Nu aveam fecior nici să aducă un stâlp și sunt tot din Cincșor aduse: stâlpi de stejar ca ăi de șură, am băgat la pălanu ăla. E de trei metri de sus dela pământ până deasupra acolo Și scândurile pălanului tot de stejar is. Așa lucru bun. Ala încă mă costă vre-o 12.000 uite-așa.

Am gândit că să mănânc nourî, așa eram de vrăjmaș. Acum nu am știut până astă toamnă ce-i boala. Nu m'a durut măcar odată capu'. Capu-i ca hieru. Nici acum nu mă doare, mulțumesc lui Dumnezeu.

Uite toate astea cu mâna mea le-am așezat, eram când cu bătaia și atunci am isprăvit (pavajul din curte) tot cu mâna mea le-am bătut, cu maiu' Și pe acolo prin baltă este făcută. Numai unde este gunoiu' nu; incolo dearându'. Și noaptea pe lună încă lucrăm, în genunchi jos. Da' acum a venit vremea de nici nu mai văz cumsecade. Mi s'o început a se pierde vederea. De abia văz că untră cineva în curte, acolo pe porțiță, așa am slăbit.

Și acum mi-a venit o nevoie mai mare decât toate și caută să mă prăpădesc”.

H. H. STAHL

VARVARA GUȘE, SUȘIȚA DIN ȘANȚ

Pieptarul sau „tseptarul” în graiul satului, face parte nelipsită din îmbrăcămintea șanțenilor, atât bărbați cât și femei sau copii.

Din piele albă de oaie, sau din piele neagră, numindu-se atunci pieptar roșu, cu blana pe dinăuntru, scurt până'n brâu și fără mâneci, pieptarul este împodobit cu broderii multicolore de influență săsească.

Pe vremuri, „în bătrâni” cum spun șanțeni, femeile purtau haine lungi de piele albă, cojoa-

ce, cu broderii de lână și mătase în tonuri foarte bogate și cu „burgălăi” (ciucuri) de mătase lungi de câțiva centimetri, cusuți printre florile broderiei. Cojoacele erau tivite cu o fâșie de blană.

Mădălina Nistor o bătrână de 70 de ani mai poartă încă la biserică, în zilele de sărbătoare un astfel de cojoc. Bărbații purtau cojoace mai scurte tot atât de brodate ca și ale femeilor. Astfel de cojoace au mai purtat astă vară, doi,

trei bătrâni la biserică, în ziua celebrării unei nunii și chiar vreo doi flăcăi care luaseră cojoacele dela părinți.

Aceste cojoace „se cumpărau dela meșteri sași din Reghin, că apoi Români noștri nu știau să facă așa frumos” (*informator Părintele Grapini*). Se mai găseau și la Bistrița unde se duceau șanțenii la târguri. „Erau foarte scumpe.— spune *Mădălina Nistor* —, numai care era gazdă mare purta”. Cei care nu erau „gazde mari” purtau ca și acum haine de dimie și se vede că din cauza prețului lor mare, aceste cojoace au dispărut încetul cu încetul din comerț. Cele câteva existente au fost cumpărate acum 20-30 de ani. *Mădălina Nistor* spune: „Eu l'am cumpărat la Bistrița cu vreo cinci ani înaintea bătaii”.

Pieptarele sunt scurte și fără mâneci, ușor de purtat sub hainele de iarnă și din cauza frumosaelor broderii, ele se poartă și pe vreme mai caldă ca o podoabă a îmbrăcăminții. Se găsesc două modele de pieptare:

„Pieptarul deschis în față se numește pieptar despărțit, cel închis într'o parte se numește infundat” (*inf. Varvara Mihai, 17 ani, 5 clase*).

Pieptarul deschis în față nu se prea poartă: „La pieptare înainte se purtau deschise ca la sas, în timpul mai nou se fac infundate, să ție răceală la piept iarna” (*inf. Gheorghe Moisil, 83 ani*).

„Pieptarul infundat ține mai cald la piept” (*inf. Lucreția Domide, 61 ani, 7 clase*).

Un șanțean trebuie să fie foarte sărac ca să nu aibă două pieptare: unul de sărbătoare, celălalt de toate zilele. „Trebuie s'ai două pieptare c'aici sunt oamenii cârtitori, că dacă ai numa unu te râde lumea” (*inf. Leontina Pop, 42 ani*).

Pieptarele de toate zilele sunt foarte simple, mai puțin brodate ca cele desărbătoare; broderia este mărunță și cu puține culori.

Cu toate că pieptarul este o parte a îmbrăcăminții foarte solidă, și deci trec mulți ani până să aibă nevoie omul să-și cumpere altul, totuși schimbătoarea modă intervine și aci și de unde până acum câțiva ani se brodau pe pieptare în multe culori buchete de flori stilizate, acum este la modă modelul numit „cronăr”. Acest model îl găsim mai mult la fetele tinere care și-au cumpărat pieptarele de curând. „Cronărul este o broderie într'un singur ton, foarte deasă, și care formează ca o coroană lată pe partea superioară a pieptarului. „Modelul tineresc la pieptare este cu broderie albastră, cu pene (filoi) albastre, de vreo doi ani” (*inf. Maria Câmpan, 19 ani, 6 clase*).

Docia Șot (40 ani) poartă pieptar nou roșu, adică pe fond negru, cu decorație cafenie, „Asta-i cu pene braune, e modă bătrânească” socotindu-se bătrână la 40 de ani și purtând totuși modelul nou, cronăr, dar într'o culoare închisă.

Aceste broderii, albastre, roșii, sau cafenii sunt de multe ori potrivite cu culoarea pânzăturilor (fotelor).

Foarte puține puncte de alte culori sunt presărate pentru a da un aspect mai viu broderiei. Pieptarele au mai întotdeauna unul sau două buzunare mai mult pretext pentru ornamentație decât în scop, utilitar, și câte odată sunt tivite în partea de jos cu o fâșie de catifea neagră de patru-cinci centimetri. „De 25 ani a ieșit moda cu brașon (catifea) la pieptare” (*inf. Cornelia Cotu, 36 ani*).

Mai toate aceste pieptare se cumpără acum la Rodna cu prețuri variind între 300 și 600 lei.

„Sunt și în Șanț suși (cojocari) dar nu lucrează așa fain” (*inf. Reghina Olari, 17 ani, 6 clase*). Mai corect este să spunem că erau în Șanț suși, pentru că la Rodna se găsesc suși care au ateliere și nu se ocupă decât cu această meserie ajungând astfel la o dexteritate care lipsește sușilor Șanțeni, ce se ocupă cu pământul celau, și care încetul cu încetul nu mai au deloc de lucru. Astfel; *Nistor Șot* fratele *Varvarei Gușe*, de care vom vorbi mai mult, a plecat la București din lipsă de lucru. *Nistor Cotu* nu are nici el de lucru și e aproape muritor de foame, pentru că nu mai are nici pământ din cauza unui proces.

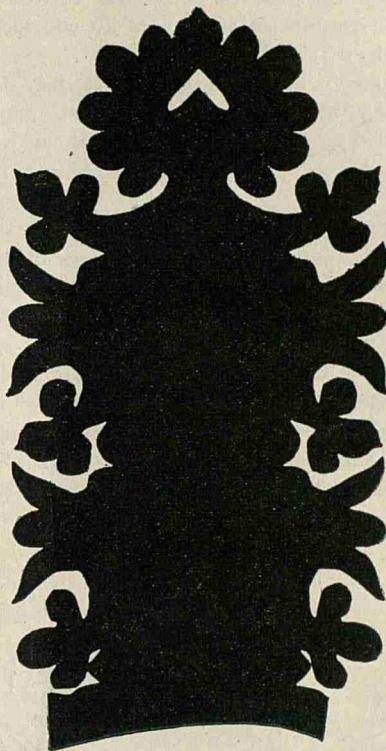
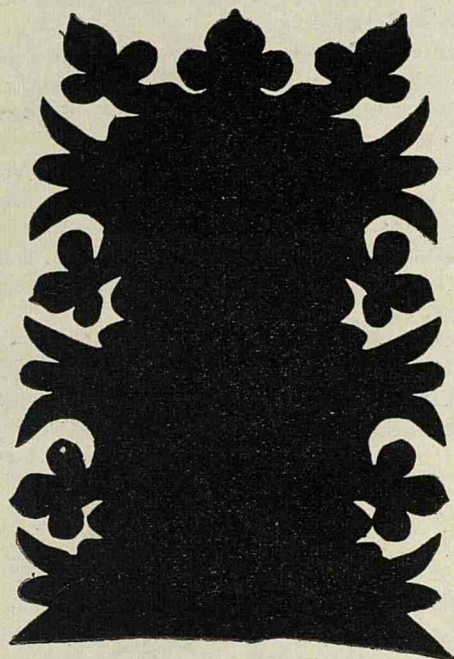
Suși mai este și *Alexandru Plumbu* venit din Rodna de puțin timp și care s'a așezat în capul satului. El are mai mult de lucru fiind venit cu modele mai noi. În fine *Varvara Gușe* dela care am cules mai multe date privitoare la meșteșugul ei.

Varvara Gușe are 37 de ani. A urmat la școală 6 clase și a mai urmat 3 ani cursuri de sărbătoare.

„Io am avut un frate suș, io am fost băiată (fetiță) micuță, umblam la școala mică de repetiție și noi am avut o casă în câmp și părinții miei stau acolo și ieu cu fratemieu stam jos. Și așa că cu frate meu m'am deprins și ieu cu lucru aista. Fratele meu ie în București acuma. Ie *Nistor Șot*. Pe urmă o început războiul, dumnealui a rămas în război, și io am rămas cu mult lucru și m'am deprins și m'am învățat”.

Varvara Gușe păstrează între foile unei cărți de școală niște țipare de hârtie numite „țifre” care i-au rămas dela fratele ei. După aceste țipare taie bucăți de piele de altă culoare decât

a pieptarului pe care le coase în diferite feluri pe pieptar. Cele de mai jos se așează în partea de sus a pieptului pieptarului, la mijloc și de împrejurul lor se brodează flori, „pene”.

„Penele sunt din capu meu, fratele avia altfel di modele atuncia, iel 'avea 'forme, mustre' țifre, i-o m'am dîprîns altminterî, fără mustre.

Iel avia mustrele dîla sușiu dîunde o învățat, di pe a lui mi-am disenat și ieu, ca să am și ieu. O așez frumos și disenez cu foarfecile după disîn”

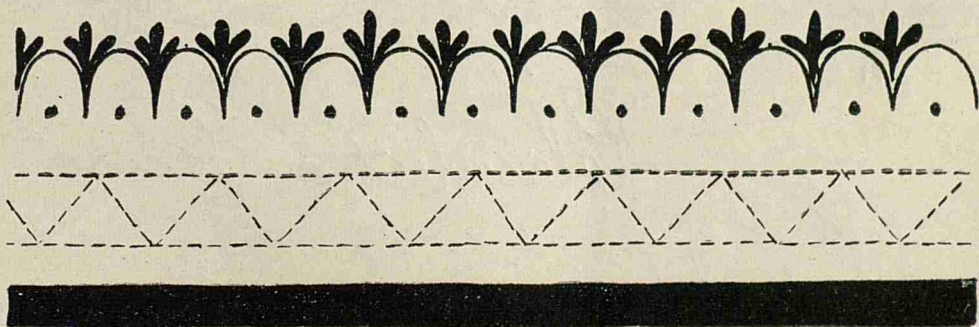

Figura 2.

Varvara lucrează mai mult pieptare de zile de lucru și doar pentru vreun om mai sărac sau vreun copil un pieptar de sărbătoare, pre-

țurile ei fiind mai mici decât ale sușilor din Rodna.

„Cam tineri, veșini și niamuri vin să le fac

Din alt cap al satului nu vin, că-s și alți (suși). Vasile Roman încă-i suși și un Roknian, nu știu cum îl chiamă, i venit nou; o lucrat și Cotu Nistor da s'o lăsat".

Pieptarele bune se cumpără în Rodna și Varvara recunoaște singură că nu știe lucra decât ce-i mai simplu și mai ușor.

„Oamenii dau mai mult în Rodna, ieu is o cârpălaucă, mai mult dacă aduce unul rău eu îl cârlesc. Totuși aș putea să mă'nvăț și cronăr da nu mi-a plăcut, mai bine îmi place simplu".

Pieptarele făcute de Varvara sunt mai toate albe și brodate cu modele puține și mici. Pieptarul este tivit cu piele neagră împrejurul gâtului, la răscoiala mânecii și jos. Această tivitură poartă numele de ierhă neagră. După această ierhă vine o garnitură, compusă din diverse linii cusute la mașină cu ață neagră, numită ierhă albă, apoi un rând de feston brodat cu acul, numit merișoare. În fiecare cerc al festonului este brodat câte un punct și între festoane

sunt brodate trei mici frunze, numite frunzuțe (vezi fig. 2).

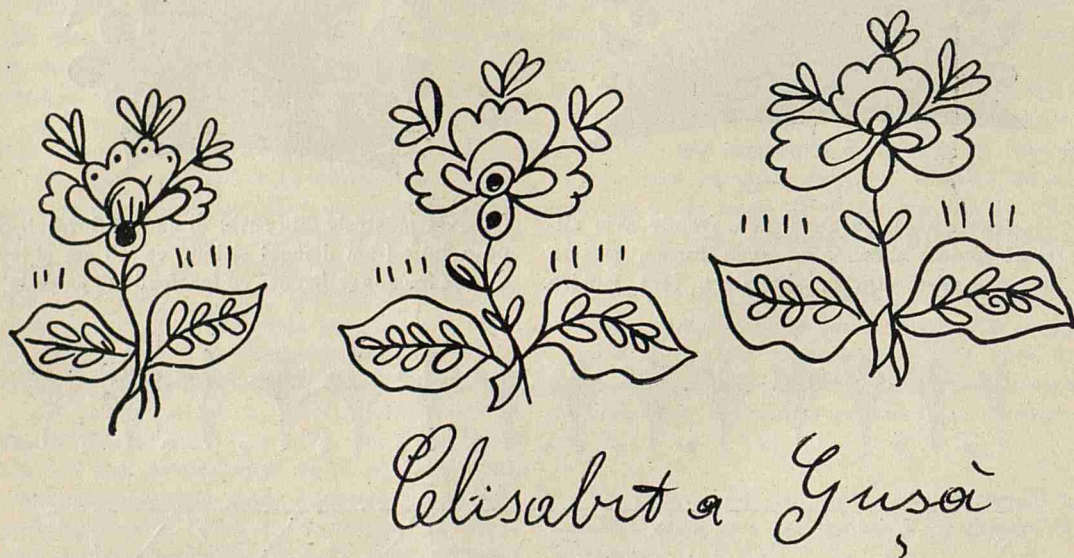
Merișoarele și frunzuțele sunt brodate cu negru. Apoi vine „pana" propriu zisă care diferă dela pieptar la pieptar, fiind desenată de Varvara pe fiecare pieptar deadreptul, fără model, dar mai întotdeauna reprezentând o ghirlandă de mici floricele.

„Florile, penele, le fac din a mia socotială, văd ceva și-mi place, și le fac, numai țifrele le-am luat dila fratele. Tot felul știu să fac din cap".

Varvara Gușe este ajutată la desene de cumnata ei *Lisaveta Gușe*, de 37 ani, care stă în aceeași casă cu ea.

„Lisaveta, cumnata mia disamnă bine, ie îmi mai disemnează unde nu știu eu ș'apoi de cusut le cos eu".

Odaia în care stă Varvara Gușe este spoită cu albastru deschis și decorată cu flori vopsite de Lisaveta Gușe cu albastru închis. După acest model Lisaveta a făcut desenul următor:

Lisaveta Gușe spune: „când umblam la școală m'am apucat de aiste treburi, făciam pe petece numai pene. Care nu pot și altele". Rugată totuș să deseneze un cap de om, codindu-se ea face un desen foarte copilăresc.

Lisavetii Gușe îi plac modelele de pe pieptarele aduse din Bucovina și a desenat pe un

pieptar la care tocmai lucra Varvara un astfel de model.

„Modelele le-am luat de pe un pieptar din Bucovina; n'am fost acolo, numai din vedere; un ficior, Cornel a fost la un boldăș din Coșna și o avut un pieptar di aista și mi-o plăcut și l'am făcut și io". (inf. Lisaveta Gușe).

Pieptarele din Bucovina sunt brodate cu flori mult mai puţin stilizate decât cele din Transilvania. (Vezi fig. 4).
Şi mai jos iaţă un alt desen făcut de Lisaveta

şi reprezentând un buchet de flori numit „trandafir” şi care se brodează pe cojoc în locul buzunarului când acesta lipseşte. (Vezi fig. 5).

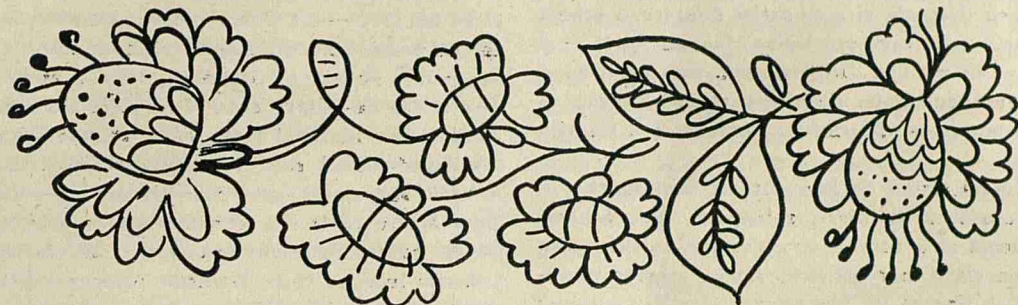

Figura 4.

Varvara lucrează cu piei dela oile ei sau cu piei aduse de cei ce fac comanda. „Îşi aduce pielea nelucrată şi i-o lucru şi i-o dau gata. Am şi ieu piei, fac şi cu pielea mea: dacă-i din pielea omului se socoteşte pielea şi se scade”

Dar Varvara nu lucrează tot timpul anului: „numai cam trei luni lucrez la suşie, Novembăr, Deţembăr, Ianuarie, că mai mult în an lucrez la economia noastră, la cărat şi altele”.

Nu ştie să spuie exact cât câştigă pe an: „io

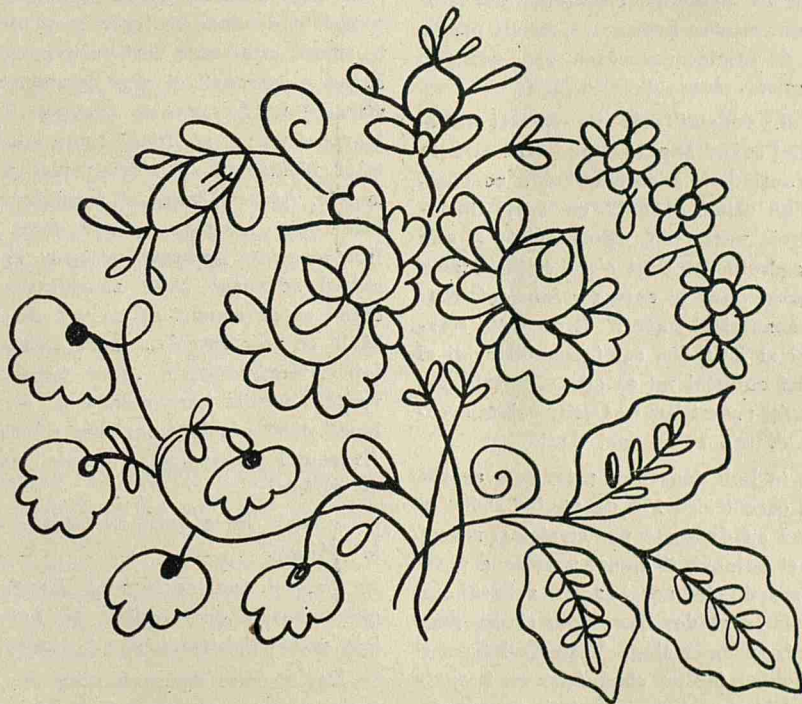

Figura 5.

m'am sămăluit să vă spun curat cât câştig, cam vo 1200 lei formal”. I se plăteşte „după ţifra, așa daca are mai multe flori îi trei sute, cu puţine îi numa o sută şinzeci” sau mai bine zis

Varvarii Guşe, care având o meserie nu e totuşi deloc o negustoreasă, i se plăteşte, cum o spune singură „după cum vrea omul”.

LENA CONSTANTE

Anisia Maxim, îmbrăcată cu un cojoc cumpărat la Bistrița, acum 25 de ani.

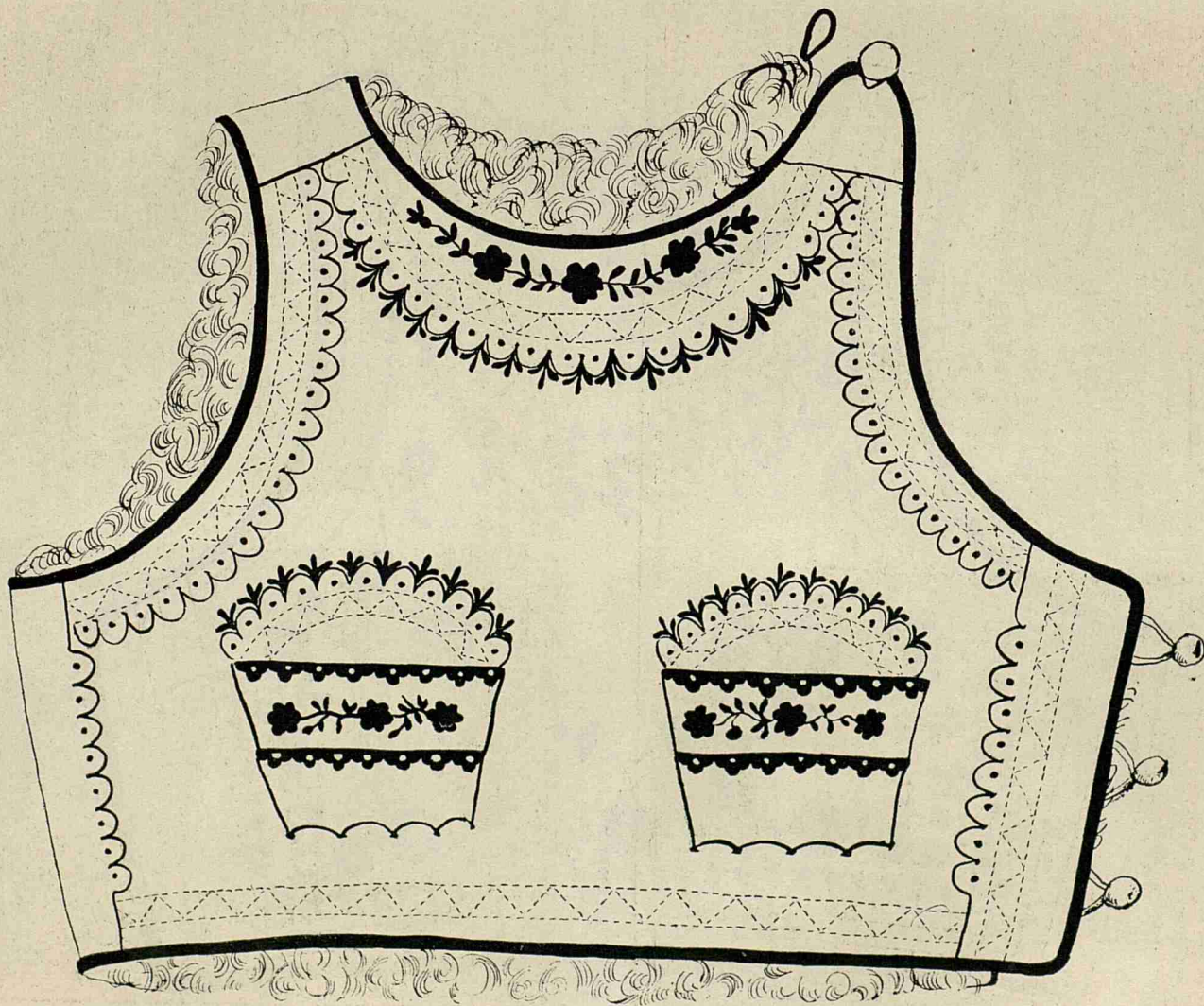
Lena Constante : *Varvara Gușe, sușița din Șanț*

Pieptar brodat cu modelul numit „cronăr”, cumpărat,
în 1935, la Rodna.

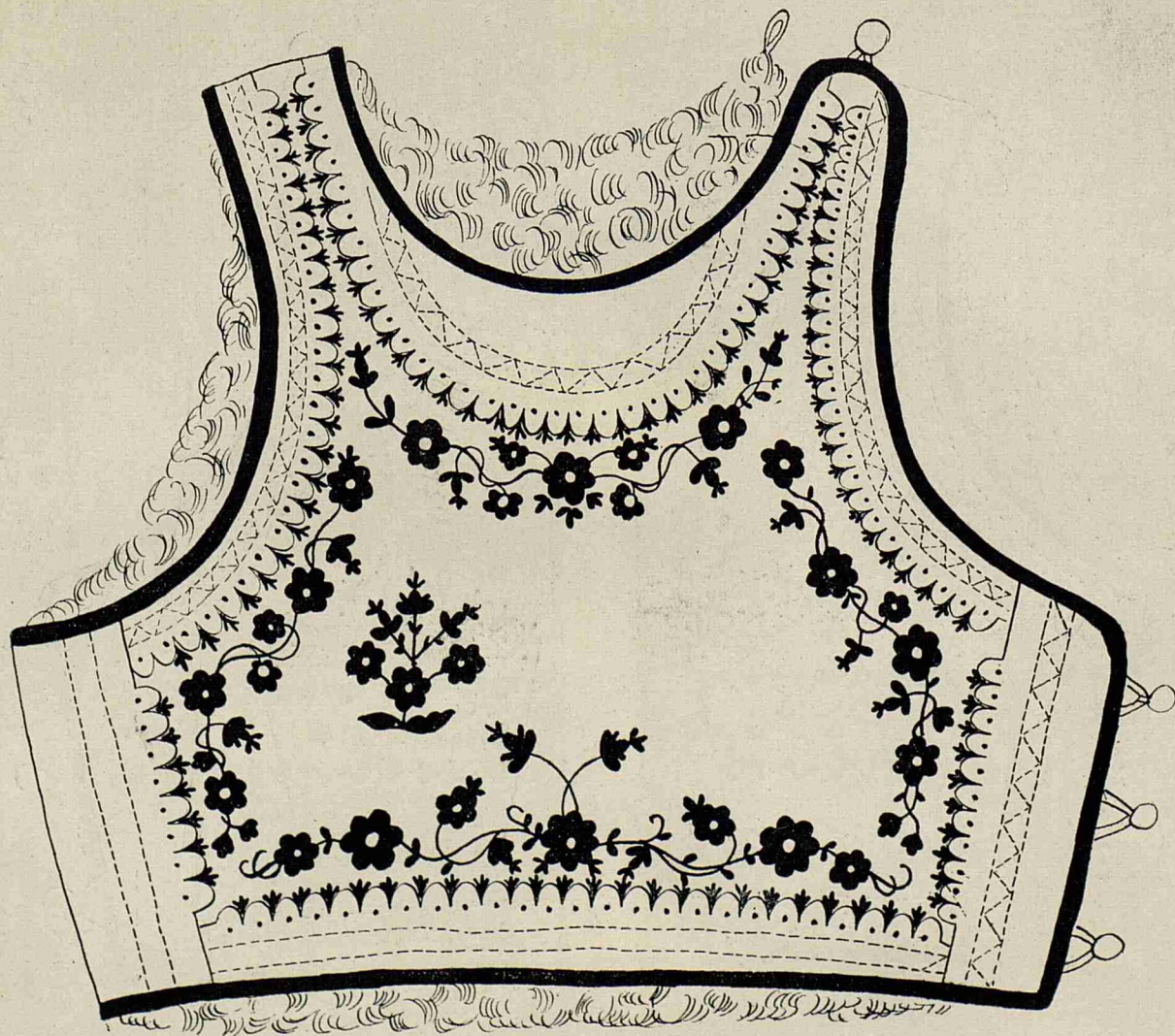

Pieptare cumpărate la Rodna.

Pieptar (de toate zilele) aparținând Varvarei Gușe. Lucrat de ea acum 2 ani.

Lena Constante: Varvara Gușe, sușița din Șanț

Pieptar (de toate zilele) aparținând Corneliiei Pop. Lucrat acum 3 ani de Varvara Gușe, cu 150 lei.